

Kieku ja Kaiku, 80 vuotta (ja risat)

Kukonpojat riimittelivät itsensä suomalaisten sydämiin.

TEKSTI JYRKI VAINIO

Vuonna 1932 aloitti ilmestymisensä Oma Koti -lehti ja sen myötä alkoi pyöriä myös lehden sarjakuva, Kieku ja Kaiku. Näin ollen kukonpojat juhlistivat vuonna 2012 kahdeksankymmenvuotista taivaltaan. Tai, jos nyt ihan tarkkoja ollaan, niin jo vähän päällekin: Oma Koti -lehestä ilmestyi itse asiassa näytenumero jo vuoden 1931 puolella ja sarjakuva esiteltiin ensimmäisen kerran jo siinä.

Mika Waltari -seura päätti kuitenkin muistaa Kiekua ja Kaikua ja nimikkokirjailijansa sarjakuvaauraa nimenomaan syksyllä 2012. Tapauksen kunniaksi seura otti Helsingin kirjamessuille uusintapainokset Asmo Alhon 1940-luvulla maalaamista Kieku ja Kaiku -postikorteista ja järjesti syyskuussa aiheen ympäriltä teemaillan Töölön kirjastossa.

Kuvat ennen tekstiä

Eräs Suomen pitkäkestoisimmista sarjakuvista sai alkunsa, kun perusteilla olleeseen Oma Koti -lehteen tilattiin piirtäjä Asmo Alholta perhesarjakuva. Kuten alalle ilmeisesti aina on ollut tyyppillistä, tilauksella oli kiire.

Alho piirsi sarjakuvan kahdesta kukonpojasta. Ensimmäisissä jaksoissa hahmot olivat puhtaasti eläimiä, mutta sarjan edetessä ne alkoivat pian saada enemmän ihmismäisiä piirteitä. Jo seuraavana vuonna kukoille

ilmaantui vaatteet päälle ja 1930-luvun puolivälin jälkeen ne alkoivat olla vakiintuneita meille tuttuun muotoonsa.

Vuonna 1934 Oma Koti yhdistyi Kotilieteen, jossa sarja jatkui yli neljäkymmentä vuotta.

Nykyään Kieku ja Kaiku muistetaan yleensä Mika Waltarin riimeistä. Waltari tuli kuvioihin mukaan vuonna 1936. Sitä ennen tekstejä olivat nikkaroineet mm. Ensio Rislakki (kirjoittajanimerkki **Valentin**). Waltari ei kuitenkaan varsinaisessa tarinamielessä ollut sarjan kirjoittaja: ruutujen tapahtumat, juonet ja

Alho tiesi jo kuvia piirtäessään jättää osan tarinan ymmärtämisestä tekstin varaan.

vitsit ideoi Asmo Alho itse. Hän piirsi sivut omalta osaltaan kokonaan valmiiksi ja toimitti ne vasta sitten Waltarille, joka kirjoitti kuvatekstit valmiin tarinan päälle.

Asmo Alhon originaalipiirroksista käy ilmi, että Alho teki sivuihinsa lyijykynällä alustavia tekstimerkintöjä Waltaria varten. Merkinnät

oli kuitenkin tarkoitettu vain juonenkäänteitä selittämään, jotta Waltari varmasti ymmärsi kuvien ideat oikein. Varsinaisia repliikkejä tai sanamuotoja ei Alho ehdottanut, joten lopulliset kuvatekstit ovat sikäli kuitenkin puhtaasti Waltarin kynästä lähtöisin.

Kuvatekstien merkitys

Waltari asetti itselleen haasteeksi etsiä kolme rimmaavaa tavua jokaiseen riimipariin. Tällä leikkimielisellä viikoittaisella rutiinilla tuntui olevan merkitystä myös Waltarille itselleen. Hän jatkoi sarjan riimittelyä vielä senkin jälkeen, kun oli jo lopettanut muun kirjallisen toimintansa. Tultuaan nimitetyksi akateemikoksi Waltaria jopa kritisoitiin siitä, onko enää hänen arvolleen sopivaa kirjoittaa sarjakuvia. Hän jatkoi siitä huolimatta. Ehkä se oli hänelle kuin kepeää kirjallista sormiharjoitusta, joka auttoi pitämään muunkin luovuden viireessä.

Vaikka Waltari tekikin tekstit Alhon valmiiden kuvien päälle, Kieun ja Kaiun tekstit ja kuvat ovat silti paljon tiiviimmässä suhteessa toisiinsa kuin aikalaissarjakuva Rymy-Eetussa.

Myös Rymy-Eetu ilmestyi joulualbumeesaan selittävin riimein varustettuna. Merkittävänä erona oli, että **Erkki Tanttu** piirsi sarjan alun perin ilmestymään viikoittaisessa lehtijulkaisussa ilman sanoja. Näin ollen sarjan koko idean piti välittyä pelkästään kuvien

Siksi on kuin lahja makea laiskurille pyry sakea.

Hiutaleet kun maahan heittyvät, lumen alle roskat peittyvät.

© ASMO ALHO

kautta ja albumeihin jälkikäteen lisätyt tekstit tuntuvat irrallisilta ja turhilta.

Kieku ja Kaiku taas oli koko ajan suunniteltu tekstin kanssa julkaistavaksi, joten Alho tiesi jo kuvia piirtäessään jättää osan tarinan ymmärtämisestä tekstin varaan. Jos riimit ottaisi pois, kaikkien jaksojen juonta ei pysyisi päättämään pelkkien kuvien perusteella.

Sarjakuvat päivätöiden jälkeen

Asmo Alho syntyi vuonna 1903 ja oli lähtöisin ankeista oloista. Äiti ja useampi viidestä sisaruksesta kuoli nuorena keuhkotautiin ja isäkin jätti lapset Asmon ollessa 17-vuotias. Hän onnistui kuitenkin lukemaan itsensä ylioppilaaksi ja pääsi opiskelemaan graafista alaa mm. Topi Vikstedtin johdolla.

Alho oli päivätoissa graafikkona ensin Otavalla, sitten Yhtyneissä Kuvalehdissä. Sarjakuvat ja kuvitukset syntyivät iltatöinä kotona. Alhon tyttäret Marjatta Seitsonen ja Asma Nurminen muistelevat, että kun isä piirsi, työrauhan oli oltava ehdoton.

Lehtitöidensä puolesta Alhon virallisena tittelinä oli loppuvuosina "ulkoasujohtaja", mutta Asma Nurmisen mukaan tämä vain hymähteli moisille: - Ainoa ammattinimike, jonka hän itselleen hyväksyi, oli taiteilija.

Tämä siitä huolimatta, että Alho teki uransa yksinomaan ns. käyttötaitteen, siis sarjakuvan, kuvituksen, kirjankansien ja graafisen suunnittelun parissa. Alho näyttää siis osanneen arvostaa omaa piirtäjän työtään aikalaistensa keskuudessa harvinaisella tavalla: tuohon aikaan monet muut taiteilijat tekivät lehtitöitä sängen alentuvasti, taloudellisen pakon sanelemana.

Kieun ja Kaiun ohella Asmo Alho piirsi Suomen Kuvalehteen sarjakuvaa nimeltä Matti Melkonen. Se ilmestyi lehdessä 35 vuotta ja siitä koottiin albumi vuonna 1946.

Lisäksi Alho toimitti ja kuvitti useita kirjoja, etenkin Helsinkiin liittyen. Kaupungilla kävely oli hänelle mieleinen harrastus. Tyttäret muistavat, että sunnuntaisin isä vei heidätkin mukaansa. Asma Nurminen arvelee, että kävely oli Alhon tapa keksiä ja kehittää uusia piirrosideoita.

Oheistuotteita

Kieku ja Kaiku jatkui Alhon kuolemaan saakka vuonna 1975. Vuosien mittaan sarjan

ympäri kertyi sängen yllättävääkin materiaalia. Sarjaa tutkinut kirjastonhoitaja Leena Laakso kertoo, että vuosittaisissa Kieku ja Kaiku -albumeissa oli mukana myös erilaisia askartelutehtäviä, mm. mielenkiintoisesti nimetty "Joulupukin lentävä lautanen". Aikojen muuttumisesta kertoo, että tehtävän ohjeissa neuvotaan lapsia pitämään sarjakuvalehden paperista taiteltua kartiota palavan kynttilän päällä.

Voi todeta sekä Alhon että Waltarin oppineen työssään kokemuksen kautta paremmiksi sarjakuvantekijöiksi.

M. A. Numminen ja Jussi Raittinen tekivät yhdessä Kieku ja Kaiku -levyn. 1970-luvulla myös Jorma Panula sävelsi sarjasta musikaalin, joka esitettiin Finlandia-talossa, mutta sitä ei liene taltioidu. Musikaalissa kukonpojat

matkaavat Amerikkaan ja tapaavat presidentti Jimmy Carterin - päivitettyinä versiona sarjakuvan 1930-luvulla ilmestyneestä tarinakokouksesta, jossa tavataan presidentti Roosevelt.

Erikoisin Leena Laakson tekemä löytö on, että vaikka varsinaisessa Kieku ja Kaiku -sarjakuvassa ei esitelläkään kukonpoikien perhettä, Asmo Alho oli heille kuitenkin sellaisen kerran piirtänyt. Alhon kuvittama ruotsinkielinen esperanton kielen oppikirja *Raka vägen till språkkunskap* vuodelta 1958 sisältää piirroksen perheestä, johon kuuluvat kaksi kukonpoikaa ja heidän vanhempansa - sekä myöskin sisko.

Kerronta kehittyi

Otava julkaisi 1990-luvulla kaksi pientä kovakantista kirjaa sarjan 1940-1950-lukujen vuosisista. Ne julkaistiin uudelleen yhteisniteenä vuonna 2007 nimellä *Kieku ja Kaiku ja Possu tulevat taas*.

Kotiliesi puolestaan julkaisi 1970-luvun lopulla tuhdin kirjan sarjan viimeisistä vuosisista 1960-1970-luvuilta.

Kokoelmista voi todeta, että kuten monilla muillakin piirtäjillä, myös Asmo Alholla piirrosviiva on alkuun tarkempaa ja hienostuneempaa, mutta käy myöhemmin vuosina suurpiirteisemmäksi ja rujommaksi - samalla kun kuvakerronta muuten kehittyi jouhevammaksi. Alkuvuosien hivenen jäykästä kuvakirjamaisuudesta edetään puhtaamman "sarjakuvamaiseen" kerrontaan.

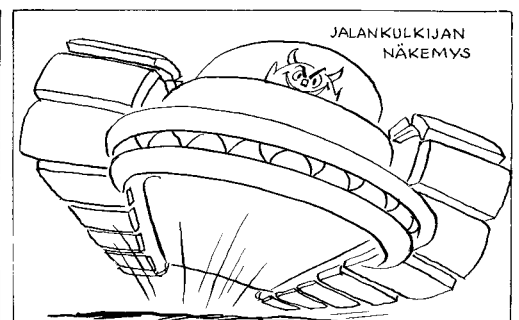
Myös tekstien kerronta yhtenäistyy ajan myötä: myöhempien vuosien sivuissa eri ruutujen riimiparit linkittyvät toisiinsa entistä eheämmiksi kokonaisuuksiksi. Voi siis todeta sekä Alhon että Waltarin oppineen työssään kokemuksen kautta paremmiksi sarjakuvantekijöiksi.

Asmo Alho jäi päivätoistaan eläkkeelle 60-luvun lopulla. Sarjakuviaan hän jatkoi elämänsä loppuun saakka, kunnes kolme viikkoa ennen kuolemaansa totesi yksioikoisesti: - Nyt se on loppu. Luovuus on loppu.

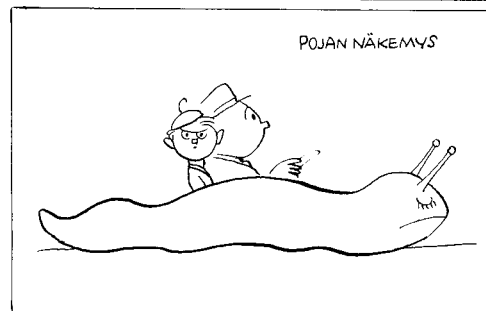
Kieku ja Kaiku ilmestyi 43 vuotta, mikä teki siitä yhdessä Rymy-Eetun kanssa 2000-luvulle asti Suomen pitkäaikaisimman sarjakuvan.

OMA NÄKEMYS

JALANKULKIJAN NÄKEMYS

POJAN NÄKEMYS

LIKENNEPOLIISIN NÄKEMYS

© ASMO ALHO